

(ישעיה א): "וְהִמְטַפְּחוּת וְהִחְרִיטִים", (מלכים ב ה): "וַיֵּצֵר כְּפָרִים כֶּסֶף בְּשָׁנֵי חֲרָטִים", וְהַשְּׂנִי: 'וַיֵּצֵר', לְשׁוֹן צוּרָה. בְּחָרֵט - כְּלֵי אֲמֻנֹת הַצּוּרְפִין שְׁחוּרְצִין וְחוּרְטִין בּוֹ צוּרוֹת בְּזָהָב, כְּעֵט סוּפֵר הַחֹרֵט אוֹתוֹת בְּלוּחוֹת וּפְנֻקְסִין, כְּמוֹ (ישעיה ח): "וּכְתַב עָלָיו בְּחָרֵט אָנוֹשׁ", וְזֶהוּ שְׁתַּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'וַיֵּצֵר יְתֵה בְּזִיפָא', לְשׁוֹן זִינָף, הוּא כְּלֵי אֲמֻנֹת שְׁחוּרְצִין בּוֹ בְּזָהָב אוֹתוֹת וּשְׂקָדִים, שְׂקוּרִין בְּלַע"ז נִי"ל (גראבשטיכל), וּמְזֻפִּין עַל יָדוֹ חוֹתְמוֹת. עֲגֹל מִסְכָּה • פִּיּוֹן שֶׁהַשְּׁלִיכוֹ לְאוֹר כְּבוֹד, בְּאוֹ מְכַשְׁפֵי עַרְב־רַב שֶׁעָלוּ עִמָּהֶם מִמְצָרִים וְעִשְׂאוּהוּ בְּכַשְׁפִּים. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים מִיְכָה הִיָּה שֵׁם שְׂיָצָא מִתּוֹךְ דְּמוּסֵי בְנֵינִי שְׁנַתְּמַעֵף בּוֹ בְּמִצְרַיִם, וְהִיָּה בְּיָדוֹ שֵׁם וְטֵס שְׂכַתְּבּ בּוֹ מִשָּׁה: "עֲלֵה שׁוֹר! עֲלֵה שׁוֹר!" לְהַעֲלוֹת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִתּוֹךְ נִילוֹס, וְהַשְּׁלִיכוֹ לְתוֹךְ הַכּוֹר וַיֵּצֵא הָעֲגֹל (סנהדרין קא). מִסְכָּה • לְשׁוֹן מִתְּכַת. דָּבָר אַחֵר: קכ"ה קִנְטְרִין זָהָב הָיוּ בּוֹ, בְּגִימְטְרִיא שֶׁל מִסְכָּה. אֵלֶּה אֵלֶּהיָךְ • וְלֹא נֶאֱמַר 'אֵלֶּהינִי', מִכָּאֵן שֶׁעַרְב־רַב שֶׁעָלוּ מִמְצָרִים, הֵם שְׁנֻקְהָלוּ עַל אֶהָרֵן וְהֵם שֶׁעִשְׂאוּהוּ, וְאַחֵר כִּף הַטְּעוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו.

(ה) וַיֵּרָא אֶהָרֵן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אֶהָרֵן
 הַיְחִזָּא אֶהָרֵן וַיִּבְנֵא מִדְּבַחַא קְדָמוּהֵי וַקְרָא
 אֶהָרֵן וַאֲמַר חֲגָא קְדָם יְיָ מְחָר:
 וַיֹּאמֶר חַג לַיהוָה מְחָר:

כ"ט - וַיֵּרָא אֶהָרֵן • שֶׁהִיָּה בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שְׁנֶאֱמַר (תהלים קז): "בְּתַבְּנִית שׁוֹר אוֹכַל עֵשֶׂב", וְרָאָה שֶׁהַצְּלִיחַ מַעֲשֵׂה שְׁטָן, וְלֹא הִיָּה לוֹ פֶה לְדַחֲתֵם לְגַמְרֵי. וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ • לְדַחֲתֵם. וַיֹּאמֶר חַג לַיהוָה מְחָר • וְלֹא הָיוּם, שְׂמָא

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

מגורת 'נסך' שמשמעו יציקת נוזלים, ומתכת הוא מגורת 'התוף', שמשמעו המסה בחום. ושני הלשונות משמשים לתיאור יצירת כלי מתכות, על ידי המסתם בחום ויציקתם לפי הצורה הרצויה [וכן מצינו 'ויצקת' שתרגומו 'ותתיר' (ראה לעיל כה, יב)]. ולשון 'עגל מסכה' פירושו: עגל העשוי זהב מותר ומוצק. דבר אחר: תיבת 'מסכה' באה לרמוז, שמשקל קכ"ה קנטרין (שקלים גדולים) של זהב היו בו, בגימטריא של תיבת 'מסכה' (סב) (כא"י):

אלה אלהיך ישראל. ולא נאמר 'אלה אלהינו', מפאן יש ללמוד, שלא בני ישראל אמרו כן, אלא ערב רב שעלו ממצרים, הם שנוקהלו על אהרן ובקשו שיעשה להם אלהים, והם שעשאוהו, ואחר-כך הטעו את ישראל אחריהו (סב) תורה ה

(ה) וַיֵּרָא אֶהָרֵן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ. מהו המראה אשר ראה אהרן, אשר בגללו בנה מזבח? ראה בעגל שהיה בו רוח חיים, שכן נאמר עליו (תהלים ק, ט) 'וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב' [החליפו את כבוד שמים בצורת שור האוכל עשב], וראה שהצליח מעשה שטן להטעותם, ולא היה לו

וימזיפין (ומעתיקים) על ידו צורות לחקוק חותמות, ולפי זה יהיה פירוש הכתוב: 'ויקח מהם את הזהב ויחקוק לו צורה בכלי החקיקה'; עגל מסכה. לא נתכוון אהרן חס ושלום לעשות עגל ולהכשיל את ישראל, אלא פיון שהשליכו אהרן (את הזהב) לאור כפור - לתוף האש שמתכיכים בו את הזהב [כור = תנור העשוי להתיך בו מתכות], באו מכשפי ערב-רב שעלו עמיהם ממצרים ועשאוהו צורת עגל בכשפים. ויש אומרים, כי מיכה היה שם, הנקרא כן על שם הנס שנעשה לו, שייצא חי מתוף דמוסי (שורות) אבני הבנין שנתמעה בו במצרים ('מיכה' על שם המעיקה), והיה בידו שם המפורש וטס (לוח) שכתב בו משה 'עלה שור עלה שור' שהשתמש בו בשעת יציאת מצרים כדי להעלות את ארונו של יוסף [הקרוי 'כבור שור' (בריש לג, טז)] מתוף נהר הנילוס שבתוכו היה שקוע, ונטל מיכה טס זה והשליכו לתוף הכור שבו הטיל אהרן את הזהב, ויצא על ידו העגל, שהוא בן השור (תחומא) (מפרשים):

ו'בחרט' - לשון סודר (כמין בגד), כמו שאנו מוצאים במקרא: 'והמטפחות והחריטים' (ישעיה ג, כב) [מיני בגדים, מטפחות וסודרים], וכן לענין 'וצר' מצינו שהוא לשון קשירה: 'ויצר כפרים כסף בשני חריטים' (מלכים-ב ה, כב) [נצמן שר צבא מלך ארם קשר שני כפרי כסף בשני סודרים, ונתן לגיחזו נצרו של אלישע הנביא], ולפי זה פירוש הכתוב: 'ויקח אהרן את הזהב מידם ויקשור אותו בסודר'. והאופן השני: 'ויצר' - לשון צורה, 'בחרט' - הוא כלי אומנות של הצורפין שחורצין וחורטין - מטביעים וחוקקים בו צורות בזהב, כעט של סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו שאנו מוצאים במקרא: 'וכתוב עליו בחרט אנוש' (ישעיה א, ט) [קח גליון וכתוב עליו כעט בני-אדם, כלומר בכתב מפורש שכל אדם יוכל לקראו]. וזהו שתרגם אונקלוס 'וצר יתיה בזיפא' [צייר אותו בזיפא], שהוא לשון זיוף (העתיקה), והוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים [ציורים, כמו 'משקדים' (לעיל כה, א)], שקורין לו (לכלי הזה) בלע"ז ניי"ל,

מסכה. לשון מתכת - מסכה הוא